

Եղեգնաձորի Հովհաննես Հովհաննիսյանի անվան  
Թիվ 2 հիմնական դպրոց

**ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ**

Թեմա՝ «Գրական ունկնդրման դասերն առաջին  
դասարանում»

Ուսուցիչ՝ Աննա Հովհաննիսյան  
Ելփինի միջնակարգ դպրոց

Ղեկավար՝ Աիդա Խալաթյան

Եղեգնաձոր 2022

## ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ.....	Error! Bookmark not defined.
ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՆԿՆԴՐՄԱՆ ԴԱՍԵՐՆ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ .....	4
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ.....	10
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ .....	12

## ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Գրական ունկնդրումը երեխայի ճանաչողական գործունեության հիմնական փորձը, տրամաբանական, հաղորդակցական, համագործակցային, ինքնուրույն գործունեության և ստեղծագործական ունակությունները զարգացնելու կարևոր միջոց է: Ուսուցիչը աշակերտների համար ընթերցում է գրական ստեղծագործություններ, իսկ նրանք, նկալելով ուսուցչի կարդացածը, ակտիվացնում են իրենց մտածողությունը, ինչը կարևոր նախապայման դառնում երեխաների արդյունավետ ուսուցման համար:

Գրականությունն ու արվեստը կարևոր դերակատարում ունեն երեխաների դաստիարակության գործում: Գրական ստեղծագործությունների միջոցով երեխայի մեջ բարոյական սկզբունքների ամրագրումը կարևոր նշանակություն է ստանում: Մարդկային հատկանիշները բուռն կերպով ձևավորվում են մանկական տարիքում: Սա նշանակում է, որ հատկապես դպրոցում ձևավորել ընթերցանության նկատմամբ երեխաների հետաքրքրություն՝ զարգացնելով գրական խոսքի ընկալման կարողություն ու բարոյական ազդեցության ուժը:

Մեր ուսումնասիրման թեման գրական ունկնդրման ժամերի քննությունն է առաջին դասարանում: Նշված թեմայի ուսումնասիրումը արդիական և կարևոր նշանակություն ունի, քանի որ նպաստում է սովորողների բարոյական դաստիարակության խնդիրների լուծմանը: Մայրենի լեզվի դասերին աշակերտները ուսուցչի ղեկավարությամբ կարդում են ստեղծագործություններ, վերլուծում են դրանք և ընկալում ստեղծագործությունների մեջ արծարծվող գեղագիտական և բարոյական արժեքներ: Մեր ուսումնասիրության նպատակն է ցույց տալ գրական ունկնդրման ժամերի կարևորությունը առաջին դասարանում: մեր աշխատանքում առաջադրել ենք հետևյալ խնդիրները.

- 1) գրական ունկնդրման նշանակությունը սովորողների դաստիարակության ու մտածողության զարգացման գործում,
- 2) գրական ունկնդրման ժամերի կազմակերպումը առաջին դասարանում:

## ԳՐԱԿԱՆ ՈՒՆԿՆԴՐՄԱՆ ԴԱՍԵՐՆ ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱՐԱՆՈՒՄ

Առաջին դասարանի աշակերտների խոսքի զարգացման գործում գրական ունկնդրման ժամերը մեծ տեղ են գրավում, քանի որ նպաստում են աշակերտների խոսքի համար անհրաժեշտ երեք բաղադրիչների՝ բառապաշարի հարստացման ու կատարելագործման, խոսքի արտահայտչականության և պատմելու կարողության մշակմանը, որոնք, ըստ Ս. Խաչատրյանի, պետք է իրականացնել միաժամանակ, միմյանց հետսերտորեն կապված<sup>1</sup>:

Երեխաները պետք է կարողանան իրենց լսածը պատմել: Խոսելու ընթացքում նրանք պետք է ուշադրություն դարձնեն նաև իրենց խոսքի արտահայտչականությանը: Իսկ ուսուցչուհին պատմելու կարողության դրևորման ընթացքում ուղղորդողի դեր է կատարում, քանի որ լեզվական համապատասխան նյութի հիման վրա շտկում է աշակերտի խոսքը:

Առաջին դասարանում գրական ունկնդրման նյութ կարող են դառնալ հեքիաթը, բանաստեղծությունը, առակը և այլ ստեղծագործություններ: Օրինակ՝ այս առումով հատկապես կարևորվում է հեքիաթի ուսուցումը: Հեքիաթի հաճելի ավարտը, գաղափարը հաճելի են դարձնում հեքիաթի ունկնդրման գործընթացը: Հեքիաթը ներկայացնում է բարոյական արժեքներ ու սկզբունքներ, որոնց միջոցով էլ ուժեղանում է հեքիաթի՝ երեխայի հոգու, զգացմունքների վրա թողնվող ազդեցությունը: Գրական ունկնդրման միջոցով երեխան ընկալում է բարու և չարի գործոնը ոչ միայն հեքիաթում, այլև առօրյայում:

Ըստ Ջ. Գյուլամիրյանի՝ հեքիաթի ուսուցումը կարևոր տեղ ունի ոչ միայն առաջին դասարանի, այլև առհասարակ տարրական դասարանների մայրենի լեզվի ընթերցարաններում, քանի որ հեքիաթը միևնույն ժամանակ կապակցված խոսքի զարգացման արդյունավետ միջոց է<sup>2</sup>: Այս առումով հեքիաթի ունկնդրումը արդիական նշանակություն է ստանում: Հեքիաթի վերջում բարու հաղթանակը կոզևորի նրան՝ կատարելու բարի գործեր և հասկանալու, որ հաղթանակը հեշտությամբ չի տրվում:

<sup>1</sup> Ս. Խաչատրյան, Արտահայտիչ ընթերցանության և բանավոր խոսքի ուսուցումը տարրական դասարաններում, «Նախաշավիղ» հանդես, Երևան, 1.2013, էջ 4-5:

<sup>2</sup> Ջ. Գյուլամիրյան, Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2006, էջ 159-160:

Այսպիսով՝ գրական ունկնդրումը առաջին դասարանում շատ կարևոր է այն առումով, որ այն կարևոր դեր է կատարում երեխայի խոսքի զարգացման և դաստիարակության գործում:

Գրական ստեղծագործության ունկնդրումը առաջին դասարանում սովորաբար ուղեկցվում է երկու փուլով.

1. գրական ստեղծագործության ընթերցում՝ բովանդակության ամբողջական ընկալման նպատակով,
2. գրական ստեղծագործության բարոյախոսական իմաստի վեր հանում:

Ունկնդրման ժամերին կարող են կիրառվել բացատրական ընթերցանության մեթոդի բոլոր բաղադրամասերը: Ունկնդրման ժամերին տարվող աշխատանքների շրջանում պիտի կարևորել հերոսների այն արարքները, որոնց շուրջ զարգանում են նշված գրական ստեղծագործության հիմնական դեպքերը: Այսպիսի ընթացքով մեկնաբանումը արդյունքը պետք է դառնա հեղինակի դիրքորոշման ընթերցածի բովանդակության նկատմամբ: Գրական ունկնդրման ժամերին պետք է ուշադրություն դարձնել նաև բառերի ուսուցմանը, քանի որ բառերի միջոցով են աշակերտները նկարագրում հերոսների արարքները, ստեղծագործության մեջ արծարծված գաղափարները: Հաջորդ խնդիրը, որին պետք է անդրադարձնալ գրական ունկնդրմաժամանակ, ստեղծագործության ժանրային կամ կառուցված-քային առանձնահատկությունների քննությունն է:

Գրական ունկնդրման ժամերին կարող է դիտարկվել հարցերի հետևյալ շրջանակը.

- 1) Ի՞նչ տեսար:
- 2) Ի՞նչ զգացիր:
- 3) Ինչպե՞ս է սկսվում ստեղծագործությունը:
- 4) Ինչպե՞ս է ավարտվում ստեղծագործությունը:
- 5) Ինչո՞ւ է ստեղծագործության հերոսն այդպես վարվում:
- 6) Ինչպե՞ս կվարվեիր դու այդ դեպքում:
- 7) Ինչպե՞ս կվերնագրեիր ստեղծագործությունն այլ ձևով:
- 8) Ինչո՞ւ է ստեղծագործությունը վերնագրված այդպես:
- 9) Նշի՞ր ստեղծագործության դրական հերոսներին:
- 10) Նշի՞ր ստեղծագործության բացասական հերոսներին:
- 11) Ստեղծագործության ո՞ր հերոսի արարքներն են արդարացված:

- 12) Ստեղծագործության ո՞ր հերոսն է սխալ գործում:
- 13) Ինչպե՞ս կգնահատես հերոսի արարքը:
- 14) Ո՞րն է ստեղծագործության այս հատվածի հիմնական գաղափարը:
- 15) Ո՞րն է ամբողջ ստեղծագործության գաղափարը:
- 16) Մարդկային ինչպիսի՞ հատկանիշներ կվերագրեք ստեղծագործության հերոսին:
- 17) Ի՞նչ բառերով կնկարագրեք հերոսին:
- 18) Ի՞նչ բառերով կնկարագրեք բացասական հերոսին:
- 19) Ինչո՞ւ նման ձևով վարվեց հերոսը:
- 20) Ի՞նչ կանեիր դու նման պարագայում:
- 21) Ստեղծագործության ո՞ր հերոսին կօգնեիր և ինչո՞ւ:
- 22) Ինչպե՞ս կշարունակեիր ստեղծագործությունը:
- 23) Ստեղծագործության ո՞ր հատվածը քեզ դուր եկավ:
- 24) Ստեղծագործության ո՞ր հատվածը քեզ դուր չեկավ:
- 25) Ի՞նչ հերոս կավելացնեիր ստեղծագործության մեջ:
- 26) Լսի՞ր և վերնագրի՞ր ստեղծագործության առաջին հատվածը:
- 27) Լսի՞ր և վերնագրի՞ր ստեղծագործության երկրորդ հատվածը:
- 28) Լսի՞ր և վերնագրի՞ր ստեղծագործության երրորդ հատվածը:
- 29) Խմբով նկարագրե՛ք ստեղծագործության հերոսներին:
- 30) Խմբով գնահատե՛ք հերոսների արարքները:
- 31) Առանձնացրե՛ք ստեղծագործության դրական ու բացասական հերոսներին:
- 32) Ստեղծագործության հիմնական գաղափարը ներկայացրե՛ք մեկ նախադասությամբ:
- 33) Ստեղծագործության ո՞ր հատվածում է հեղինակի հիմնական ասելիքը:
- 34) Մեկ բառով նկարագրի՞ր ստեղծագործության դրական հերոսին:
- 35) Մեկ բառով նկարագրի՞ր ստեղծագործության բացասական հերոսին:
- 36) Ի՞նչ կավելացնեիր կամ կփոխեիր նշված ստեղծագործության մեջ:
- 37) Ինչպե՞ս՝ կներկայացնես հեղինակի հիմնական ասելիքը:
- 38) Ի՞նչ կանեիր նշված հերոսին օգնելու համար:
- 39) Ո՞ր հերոսը սխալ արարք կատարեց:

- 40) Ո՞ր հերոսը ճիշտ վարվեց:
- 41) Ո՞ր հերոսի արարքը քեզ ամենաշատը դուր եկավ:
- 42) Ո՞ր հերոսին կդատապարտեիր կատարած արարքի համար:
- 43) Ո՞ր հերոսին կներեիր:
- 44) Ո՞ր հերոսի կփոխեիր:
- 45) Հերոսի ո՞ր հատկանիշն է ամենալավը:
- 46) Ինչո՞ւ է մարդը սխալ գործում:
- 47) Արդյո՞ք հնարավոր է մարդուն փոխվել:
- 48) Արդյո՞ք հնարավոր է սխալներից դաս քաղել:
- 49) Ի՞նչ կանեիր դու այդ վիճակում:
- 50) Ի՞նչ կզգայիր դու այդ հերոսի փոխարեն:

Հարցերի այսպիսի շրջանակը նպաստում է մտածողության զարգացմանը: Գրական ստեղծագործությունը պատմել սովորեցնելիս կարելի է օգտագործել նաև նկարներով պլան: Ստեղծագործության վերարտադրումը կարելի է իրականացնել ինչպես շարունակելով, այնպես էլ ընտրովի, շարքերով, խմբերով, դերերով և այլն:

Գրական ունկնդրման ժամանակ կարելի է կիրառել տարբեր մեթոդներ: Այսպես՝ խմբային աշխատանքները հնարավոր է իրագործել համագործակցային մեթոդով, իսկ առանձին հարցերի անդրադառնալիս ցուցաբերել անհատական մոտեցում յուրքանջյուր աշակերտի: Մտագրող մեթոդը նպատակային կլինի կիրառել ստեղծագործության հիմնական գաղափարը ընկալելի դարձնելու համար:

Ունկնդրման դասի մեթոդական շղթան ընդգրկում է հետևյալ քայլերը.

- նախապատրաստական գրույց գրական ստեղծագործության թեմայի շուրջ,
- գրական ստեղծագործության ամբողջական ընթերցում,
- գրական ստեղծագործության ընթերցում,
- աշխատանք գրական ստեղծագործության հիմնական գաղափարի բացահայտման ուղղությամբ,
- գրական ստեղծագործության պատմում,
- ամփոփում:

Մինչ ստեղծագործությանը նադրադառնալը ուսուցիչը պետք է նախապատրաստական աշխատանք տանի ուսուցանվող թեմայի վերաբերյալ: Ընթերցանությունը պետք է կատարվի բացատրական մեթոդով: Ամեն հատված

ընթերցելիս ուսուցիչը անդարդառնա այդ հատվածի հիմնական գաղափարին: Այնուհետև կիրականացվի ստեղծագործության ամբողջական ընթերցում: Այսինքն՝ գրական ունկնդրումը պետք է իրականացվի փուլ առ փուլ: Յուրաքանչյուր փուլի ընթացքում պետք է առանձնացվեն ստեղծագործության մեջ արծարծված հիմնական գաղափարները: Ուսուցչի մեկնաբանությունները կարող են առանցքային դերակատարում ունենալ ստեղծագործության մեջ արծարծված գաղափարների ընկալման հարցում: Այս առումով ուսուցիչը պետք է ուշադիր լինի և ճիշտ մոտեցում դրսևորի հատկապես կերպարների բնորոշման հարցում: Դրական ու բացասական կերպարների առանձնացումը պետք է կատարվի համապատասխան հիմնավորումներով: Աշակերտները պետք է կարողանան հասկանալ յուրաքանչյուր հերոսի արարք, գնահատական տալ նրա վարմունքին: Շատ կարևոր է նաև աշակերտների ուշադրությունը բևեռել ստեղծագործության կառուցվածքային մի շարք առանձնահատկությունների վրա:

Ունկնդրումը երեխային հնարավորություն է ընձեռում հարստացնել ճանաչողական գործունեության հիմնական փորձը, զարգացնել տրամաբանական, հաղորդակցական, համագործակցային, ինքնուրույն գործունեության և ստեղծագործական ունակությունները: Իսկ հասկանալով ունկնդրումը ակտիվացնում է մտածական գործընթացները և կարևոր նախապայման դառնում երեխաների արդյունավետ ուսուցման և ուսումնառության համար:

Գրականությունն այսօր և՛ որպես հասարակության հոգեբարոյական կյանքի գոյության փաստ, և՛ որպես դպրոցական առարկա այն բարոյական հիմքն ու մաքուր ակունքն է, որը սնում է մարդկանց հոգևոր աշխարհը: Բարոյական հանգմունքները բուռն կերպով են ձևավորվում մանկական տարիքում: Սա նշանակում է, որ հատկապես դպրոցում պետք է արթնացնել, իսկ հետո նաև ձևավորել ընթերցանության նկատմամբ երեխաների հետաքրքրությունն ու սերը, զարգացնել գեղեցիկի, գրական խոսքի խորության ընկալման կարողությունը և դրա բարոյական ներգործության ուժը: Աշակերտը պետք է հանդես գա որպես ուսուցման գործընթացի ակտիվ մասնակից, ինքնուրույն այդ ուղին անցնելու պատրաստ անձնավորություն<sup>3</sup>:

Ունկնդրման ժամերին սովորողների բարոյական դաստիարակության խնդիրների լուծման գլխավոր պայմանը սովորողների՝ գրական ստեղծագործությունը

---

<sup>3</sup> Զ. Գյուլամիրյան, Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2006, էջ 116-117:



խորությամբ հասկանալու, վերլուծելու կարողությունն է: Մայրենի լեզվի դասերին աշակերտները ուսուցչի ղեկավարությամբ կարդում են գրական ստեղծագործություններ: Ստեղծագործական գեղագիտական և բարոյական արժեքներն ընկալելու համար անհրաժեշտ է, որ.

- խորհեն ընթերցածի շուրջ,
- ապրումակցեն հերոսներին,
- գնահատեն նրանց արարքները,
- իմաստավորեն նրանց խնդիրները,
- համեմատեն իրենց կյանքը գրական կերպարների կյանքի հետ,
- ձգտեն կատարել իրենց ընկալած բարոյական նորմերին համապատասխան արարքներ:

## ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ունկնդրման ժամերի հիմնական խնդիրներն ու նպատակները 1-ին դասարանում հետևյալն են.

- ձևավորել և դասարանից դասարան զարգացնել երեխաների կարդալու կարողությունները,
- մաքրել, հղկել երեխաների՝ նախադպրոցական տարիքում ձեռք բերած բառապաշարը,
- ձևավորել հաղորդակցական կարողություններ, բարեկիրթ խոսքի մշակույթ,
- ձևավորել փոքրածավալ տարաբնույթ ստեղծագործություններ ընթերցելու, դրանց հիմնական գաղափարըն ընկալելու, հերոսների գործողությունների տրամաբանականությունն ընկալելու, պարզ դատողություններ անելու կարողություններ,
- գեղարվեստական նյութերի ընթերցման, լեզվական տարրական գիտելիքների ու կարողությունների ձեռքբերման ճանապարհով ձևավորել հայեցի մտածողություն, ազգային հոգեկերտվածք, զարգացնել լեզվամտածողությունը, վերլուծական և քննադատական մտածողությունը:

Ունկնդրման ժամերի պարբերաբար լսումներն ու քննարկումները ցույց են տալիս, որ գեղարվեստական բնագրի ընթերցումը պետք է կազմակերպվի որոշակի մեթոդներով, որպեսզի անարդյունավետ ու ձանձրալի չլինի: Կապակցված բնագրի ընթերցումը ևս իր առանձնահատկություններն ունի, որովհետև այստեղ տառի, վանկի ու բառի փոխարեն ընկալման միավորներ են դառնում ամբողջական նախադասությունները, որոնց ընկալումն ու միմյանց հետ կապակցումը երեխայի համար լուրջ դժվարություն է ներկայացնում: Նախադասության ընթերցումը ևս իր առանձնահատկությունն ունի, և այն որոշակի դժվարություն է ներկայացնում երեխաների համար: Նախադասության մեջ մտնող բառերի միջև եղած փոխադարձ կապվածությունը երեխաներին գիտակցել տալու համար պետք է կարդալուց հետո նրա վերաբերյալ հարցեր տալ:

Սովորողների ունկնդրման գնահատումը պայմանավորված է ձեռք բերած որակական հատկանիշներով, որոնցով պայմանավորված է լավ ընթերցանությունը: Այդ որակներն են՝

- ճիշտ կամ անսխալ կարդալ,
- հասկանալով կամ գիտակցորեն կարդալ,
- վարժ կամ սահուն կարդալ,
- արտահայտիչ կամ գեղարվեստորեն կարդալ,
- արագ կարդալ:

Այսպիսով՝ ունկնդրումը սովորողների ոչ ինքնուրույն, այլ ուսուցչի օգնությամբ կատարվող ուսումնական գործունեության կազմակերպման ձևերից է, որը նպաստում է.

- ստեղծագործական գործնական կարողությունների զարգացմանը,
- վերլուծական հմտությունների դրսևորմանը,
- ստեղծագործական դաստիարակչական կողմի ընկալմանը,
- կրթության զարգացմանը,
- մտածողության զարգացմանը:

## ՕԳՏԱԳՈՐԾԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. **Գյուլամիրյան Զ.**, Հայոց լեզվի տարրական ուսուցման մեթոդիկա, Երևան, 2006:
2. **Գյուլամիրյան Զ.**, Կարդալու կարողությունների և խոսքի զարգացումը տարրական դասարաններում, Երևան, 1998:
3. **Գյուլամիրյան Զ.**, «Մայրենի լեզու» դասագրքի մեթոդական ուղեցույց, Երևան, 2004:
4. **Թորոսյան Կ., Զիրուխյան Կ.,** Ընթերցանության դասաժամերի դերը ինքնուրույն գործունեության կազմակերպման և մտածողության զարգացման գործում // «Նախաշավիղ», Երևան, 2010, N6:
5. **Խաչատրյան Ս.**, Արտահայտիչ ընթերցանության և բանավոր խոսքի ուսուցումը տարրական դասարաններում, «Նախաշավիղ» հանդես, Երևան, 1.2013:
6. **Կանեցյան Գ.**, Կապակցված խոսքի զարգացումը առաջին դասարանում, Երևան, 1990:
7. Մանկավարժություն, Երևան, 2007:
8. **Տեր-Գրիգորյան Ս.**, Հայոց լեզվի մեթոդիկա, Երևան, 1980: